

Cursuri universitare

Ioana-Celina PAȘCA

Drept penal internațional

Curs universitar

Ioana-Celina PAȘCA

Drept penal internațional

Curs universitar

Ediția a II-a,
revăzută și adăugită

Universul Juridic

București

-2024-

TITLUL I

CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE*

Capitolul I

FORMAREA DREPTULUI PENAL INTERNAȚIONAL

1.1. Drept internațional penal și drept penal internațional. Distincții și conexiuni

Sintagma „drept penal internațional” este folosită pentru prima dată de Jeremy Bentham în lucrarea sa „*An Introduction to the Principles of Moral and Legislation*”, pentru a face distincție între dreptul penal al comunității statelor (dreptul ginților) și dreptul penal intern al unui stat¹.

Doctrina juridică a utilizat această noțiune pentru a desemna extensia dreptului național asupra raporturilor juridice cu elemente de extraneitate, de unde distincția care se face și în doctrina juridică română între dreptul internațional privat și dreptul internațional public.

Conform acestei distincții doctrinare, dreptul penal ca ramură a dreptului public, în măsura în care reglementează raporturi juridice penale cu elemente de extraneitate, ar constitui o subramură a dreptului internațional.

Aparent, noțiunile de „drept penal internațional”² și „drept internațional penal”³ par a avea același conținut, diverși autori folosind aceste denumiri pentru a trata în

* Dată fiind materia specifică a acestei cărți, dreptul penal internațional, redactarea a ridicat numeroase probleme terminologice. Am optat, cu predilecție, de câte ori a fost posibil, pentru varianta de traducere oficială în limba română a diverselor texte internaționale incidente. În privința hotărârilor tribunalelor penale internaționale, am avut în vedere atât varianta în limba engleză, cât și pe cea în limba franceză. În măsura în care traducerea în limba română a diferitelor concepte – care, în dreptul penal internațional, primesc adesea un sens autonom – ar fi indus confuzii cu instituții corelative consolidate din dreptul penal intern, am ales să păstrez varianta în limba engleză a conceptelor, însoțită, eventual, și de traducerea lor în limba română, care însă reprezintă doar un echivalent lingvistic, nu și unul conceptual. Aceasta este, de altfel, modalitatea în care procedează doctrina europeană generală de drept penal internațional. A se vedea, spre exemplu, lucrările menționate *infra* la notele 2, 9 și 10. În fine, în unele situații, opțiunea pentru varianta în limba engleză a conceptelor indică inexistența oricărui corespondent în dreptul național.

¹ I. Caracciolo, *Dal diritto penale internazionale al diritto internazionale penale. Il rafforzamento delle garanzie giurisdizionali*, Editoriale Scientifica, Napoli, 2000, p. 1.

² A. Huet, R. Koering-Joulin, *Droit pénal international*, PUF, Paris, 2001, pp. 1-3; G. Werle, *Diritto dei crimini internazionali*, Bononia University Press, Bologna, 2009, p. 35; M. Cherif Bassiouni, *Le fonti e il contenuto del diritto penale internazionale. Un quadro teorico*, Giuffrè Editore, Milano, 1999, pp. 9-16; F. Dean *et al.*, *Diritto penale internazionale. Lezioni agli studenti*, Casa Editrice Margiacchi-Galeno, Perugia, 1998, p. 145 și urm.

³ H. Ascensio, E. Decaux, A. Pellet (coord.), *Droit international pénal*, Éditions A. Pedone, Paris, 2000; I.A. Barbu, *Persoana fizică în dreptul internațional penal*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 19; I. Caracciolo, *op. cit.* [nota 1], pp. 1-3.

final infracțiunile de genocid, infracțiunile contra umanității și infracțiunile de război, pe lângă aspectele de extensie a normelor penale naționale asupra raporturilor juridice penale cu elemente de extraneitate (extrateritorialitatea legii penale, extrădarea, cooperarea juridică internațională), fapt care menține asupra acestor discipline o „percepție confuză și nesigură”⁴.

Dreptul internațional penal ca ramură a dreptului internațional public⁵ reprezintă ansamblul de norme juridice cuprinse în convenții și tratate prin care statele, ca subiecte de drept, dispun reprimarea faptelor ilicite prin care se aduce atingere unor drepturi fundamentale ale comunității internaționale.

În concepția unui alt autor, dreptul internațional penal reprezintă „acel complex de norme de drept internațional general care reglementează răspunderea penală a indivizilor, pentru acele fapte care aduc atingere ordinii publice internaționale și constituie crime împotriva dreptului ginților”⁶.

În literatura juridică de drept internațional, răspunderea persoanei fizice pentru săvârșirea crimelor internaționale apare ca aparținând dreptului internațional public, persoana fizică fiind subiect limitat *ratione materiae* în dreptul internațional⁷.

Antonio Cassese, definind dreptul penal internațional, consideră, dimpotrivă, că această disciplină este rezultatul „unei înseminări reciproce între drepturile omului și dreptul penal”, posibilă prin înființarea jurisdicțiilor internaționale, cu statut propriu⁸. În acest fel, dreptul penal internațional dobândește independență și nu mai poate fi catalogat ca fiind un apendice al dreptului internațional interstatal⁹.

Analizând definițiile enunțate anterior, putem afirma că între cele două noțiuni, „drept penal internațional” și „drept internațional penal”, există suficiente deosebiri pentru a se individualiza ca domenii (subramuri) distincte ale oricărui sistem juridic, dar, în egală măsură, există și numeroase conexiuni.

Preferăm denumirea de „drept penal internațional”, deoarece raportul juridic dedus judecății în fața instanțelor internaționale este un raport esențialmente de drept penal, născut odată cu săvârșirea infracțiunii, sancționarea acesteia revenind în primul

⁴ S. Szurek, *Historique*, în *Droit international pénal*, H. Ascensio, E. Decaux, A. Pellet (coord.), *op. cit.* [nota 3], p. 7. În opinia autoarei, procesul de la Nürnberg a fost doar „pufa unei ordini juridice internaționale. Ulterior, dreptul internațional penal a devenit opera unei doctrine pe cât de îndrăzneată, pe atât de vizionară”.

⁵ A. Huet, R. Koering-Joulin, *op. cit.* [nota 2], p. 3. În același sens, G. Werle, *op. cit.* [nota 2], p. 35; I.A. Barbu, *op. cit.* [nota 3], p. 19: „Dreptul internațional penal este o ramură a dreptului internațional public care reglementează ansamblul problemelor penale ce se nasc pe plan internațional”.

⁶ F. Mantovani, *Diritto penale*, Cedam, Milano, 2001, p. 983.

⁷ C. Valentin, *Drept internațional*, Ed. Universul Juridic, București, 2010, p. 271 și urm.

⁸ A. Cassese, *Opinion: The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and Human Rights*, în *European Human Rights Law Review* nr. 4/1997, p. 329.

⁹ R. Sicurella, *Per una teoria della colpevolezza nel sistema dello Statuto della Corte penale internazionale*, Giuffrè Editore, 2008, p. 44. În opinia autoarei, disciplina ar trebui intitulată „drept penal internațional”, și nu „drept internațional penal”, întrucât ceea ce prevalează este componenta penală, și nu cea internațională, sediul materiei fiind, cu precădere, Statutele tribunalelor penale internaționale și jurisprudența acestora.

rând instanțelor naționale¹⁰ și doar în mod complementar Curții Penale Internaționale (art. 17 din Statutul CPI).

Dincolo de aceste controverse, înțelegem să tratăm doar modul în care raportul juridic penal născut prin săvârșirea unei infracțiuni cu caracter internațional poate fi soluționat de jurisdicția internațională, în măsura în care jurisdicțiile naționale nu acționează pentru tragerea la răspundere penală a celor vinovați de comiterea unor asemenea fapte.

Ceea ce particularizează dreptul penal internațional este natura raporturilor juridice reglementate, izvoarele sale și jurisdicția chemată să-l aplice.

Dreptul penal internațional reglementează raporturi penale de conflict născute ca urmare a săvârșirii de către orice persoană a unor crime împotriva umanității, a genocidului sau a unor crime de război, fapt care face ca dreptul penal internațional să se asemeze mai mult dreptului penal național decât dreptului internațional.

Destinatari ai normelor de drept penal internațional nu sunt statele, ci persoanele fizice, fapt care relevă esența calitativă a noii perspective asupra dreptului penal internațional¹¹.

Dreptul penal internațional este un drept supranațional¹², „aplicat de o jurisdicție supranațională în fața căreia suveranitatea națională nu are același rol ca în relațiile între state”¹³.

Dreptul penal internațional are ca scop „reprimarea acelor infracțiuni a căror sancțiune este prevăzută direct de dreptul internațional”¹⁴.

Autoritatea de lucru judecat a instanțelor naționale nu împiedică judecarea de către instanța internațională dacă procedura în fața instanței naționale avea ca scop să sustragă persoanele în cauză responsabilității penale pentru crime ce țin de competența Curții internaționale sau dacă aceasta nu a fost condusă în mod independent sau imparțial, cu respectarea garanțiilor prevăzute de dreptul internațional, ci într-un mod care, în circumstanțele date, era incompatibil cu intenția de a acționa persoana în justiție¹⁵.

Specific dreptului penal internațional general este faptul că raportul juridic se naște nu între state ca subiecte de drept distincte, ci între infractor, persoană fizică sau

¹⁰ E. Fronza, în *Introduzione al Diritto penale internazionale*, ed. a III-a, Enrico Amati et al., G. Giappichelli Editore, Torino, 2016, p. 28.

¹¹ G. Werle, *op. cit.* [nota 2], pp. 107-108.

¹² P. De Stefani, *Profili di diritto penale internazionale nella prospettiva dei diritti umani*, Eurooffset, Venezia, 2000, p. 27: „Geneza dreptului penal internațional se caracterizează printr-un statut de «supra-naționalitate», în sensul dezvoltării sale pe un plan ce implică raporturi juridice interstatale, dar care nu se limitează la acestea, dobândind dimensiuni de suveranitate ulterioară”.

¹³ TPIY, Camera de primă instanță (*Trial Chamber II*), *Procuror c. Dragan Nikolić*, cauza nr. IT-94-2-PT, Decizie privitoare la excepția de necompetență a Tribunalului formulată de apărare (*Decision on defence motion challenging the exercise of jurisdiction by the Tribunal*), 9 octombrie 2002, parag. 64.

¹⁴ J.P. Pierini, *Natura ed ambito di applicazione dello Statuto*, în *La Corte penale internazionale. Profili sostanziali e processuali*, V. Franchiotti (coord.), G. Giappichelli Editore, Torino, 2014, p. 2.

¹⁵ Art. 20 alin. (3) lit. a) și b) din Statutul CPI.